

بسم الله الرحمن الرحيم

مصادیق تواضع در رفتار شهید رئیسی

خدیجه عبدالله پور

چکیده

یکی از ویژگی‌های مهم اخلاقی که به عنوان یک عالی و ارزش اجتماعی در زندگی هر انسان متخلق به اخلاق نیکو دیده می‌شود، تواضع است. دین مقدس اسلام و برخی آیات نورانی قرآن در این باره تأکید زیادی دارند. تواضع در زندگی فردی و اجتماعی مصادیق بسیاری دارد؛ مانند استفاده از لباس و پوشش معمولی، انجام کارهای شخصی به دست خود و مقدم کردن دوستان در امور روزمره. امام صادق (علیه السلام) نیز در بیان مصادیق تواضع چنین فرمود: از مصادیق تواضع این است که انسان به پایین‌تر از جایگاهش راضی باشد و به دیگران سلام کند و بحث و جدل را ترک نماید، اگر چه حق با او باشد و دوست نداشته باشد که او را به تقوا و خداترسی بستانند. «تواضع» فروتنی نمودن و خود را فرو نهادن، مرحوم نراقی در معراج السعاده در تعریف تواضع می‌گوید: «تواضع عبارت است از شکسته نفسی که نگذارد آدمی خود را بالاتر از دیگری ببیند و لازمه آن کردار و گفتار چندی است که دلالت بر تعظیم دیگران و اکرام ایشان می‌کند. شهید آیت الله رئیسی (ره) در پیشگاه خداوند اهل ذکر و دعا در برابر مردم اهل تواضع و فروتنی بود و خود را خدمتگزار مردم می‌دانست. شهید آیت الله رئیسی در ساده زیستی، اخلاص، و تواضع زبان زد عام و خاص بود. در این نوشتار به طور مختصر از مصادیق تواضع در رفتار شهید رئیسی بررسی شده است. از جمله: تواضع شهید رئیسی در مقابل مقام معظم رهبری، تواضع شهید رئیسی در مقابل مردم، این مقاله با هدف تبیین مصادیق تواضع در رفتار شهید رئیسی به روش

^۱. سطح سه (کارشناسی ارشد) و کتابدار مدرسه علمیه شهید مطهری (ره) تنکابن. kh. Abdohahpor 14001gmil.com

توصیفی و تحلیلی با مراجعه اسناد و مدارک کتابخانه ای بررسی شده است.

واژه های کلیدی: مصادیق، تواضع، رفتار، شهید رئیسی

مقدمه

« تواضع » از فضایل اخلاقی و به معنای فروتنی در برابر دیگران است و ضد آن « تکبر » و خود پسندی می باشد. در قرآن و روایات، تواضع یکی از صفات بارز انسانهای مؤمن شمرده شده و آثار نیکویی برای آن بیان گردیده است. از این رو در ضرورت و اهمیت آن تردید نباید کرد. در آموزه های اسلامی تواضع یکی از ارزشمند ترین مکارم اخلاقی به شمار می آید. در قرآن کریم (سوره فرقان آیه شریفه ۶۳) صفت تواضع به عنوان اخلاق بندگان خاص خداوند بیان شده است: « عِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا » و بندگان خاص خدای رحمان آنان هستند که بر روی زمین به تواضع و فروتنی راه روند و هرگاه مردم جاهل به آنها خطاب (و عتابی) کنند با سلامت نفس (و زبان خوش) جواب دهند». در برخی از روایات، تواضع اصل و اساس همه خیرات و از بالاترین عبادات دانسته شده است. امام صادق (علیه السلام) می فرمایند: « التَّوَّاضُّعُ أَضْلُ شَرَفٍ وَ خَيْرٌ »؛ تواضع ریشه هر کار نیک و با ارزش است. و رسول خدا (صلی الله علیه و آله) می فرمایند: « إِنَّ أَفْضَلَ النَّاسِ عَبْدًا مَنْ تَوَاضَعَ عَنْ رِفْعَةٍ » برترین مردم در بندگی [خدا] کسی است که در عین بزرگی فروتنی کند. همچنین در روایات اهل بیت علیهم السلام صفت تواضع از کمال عقل و نشانه دانایی انسان دانسته شده است در حدیثی دیگر امام صادق (علیه السلام) می فرمایند: کمال عقل در سه چیز است: تواضع و فروتنی برای خدا، یقین نیکو داشتن و سکوت نمودن، مگر در جایی که خیر (در سخن گفتن) باشد. (<https://wiki.ahlolbait.com>).

مرحوم نراقی در معراج السَّعَادَةِ در تعریف تواضع می گوید: « تواضع عبارت است از شکسته نفسی که نگذارد آدمی خود را بالاتر از دیگری ببیند و لازمه آن کردار و

گفتار چندی است که دلالت بر تعظیم دیگران و اکرام ایشان می‌کند» (نراقی، ۱۳۷۸، ص ۲۹۶). در زمینه « تواضع » کتاب مقاله و پایان نامه نگاشته شده است. نمونه ای از این منابع عبارتند از: ۱- کتاب ترجمه تفسیر المیزان نوشته علامه سید محمد حسین طباطبایی، ناشر: دفتر نشر اسلامی، جلد دوازدهم این کتاب صفحه ۳۸۵ در زمینه تواضع مطالبی بیان شده است. ۲- کتاب ترجمه مجمع البیان فی تفسیر القرآن نوشته فضل بن حسن طبرسی، ناشر: انتشارات فراهانی، جلد چهارم این کتاب از صفحه ۳۱۵ و ۳۱۶ پیرامون تواضع بررسی شده است. ۳- تفسیر نورالثقلین نوشته حویزی، جلد دوم صفحه ۳۶۵ این کتاب در زمینه تواضع پرداخته شده است. مقاله: در مقاله تواضع و فروتنی نوشته سرکار خانم زینب جعفری نگارنده این مقاله پیرامون تواضع مدیران و کارگزاران، ارزش تواضع، تعریف تواضع، امام خمینی(ره) اسوه فروتنی، اشاره کرده است. پایان نامه: موضوع پایان نامه تواضع و تکبر و مصادیق آنها در قرآن و حدیث نوشته سرکار خانم فاطمه ایزدی، کارشناسی ارشد معارف، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد نجف آباد، این پایان نامه در باب تواضع است و از یک مقدمه و پنج فصل تشکیل شده است هر فصل نیز دارای بخشهای مختلفی است. در فصل پنجم تواضع و مصادیق آن بررسی شده است. اما آنچه در این پژوهش تأکید شده است تواضع شهید رئیسی در مقابل مقام معظم رهبری، و تواضع شهید رئیسی در مقابل مردم. لکن ضروری است برای روشن شدن موضوع، پژوهش بیشتری در مورد مصادیق تواضع شهید رئیسی انجام گیرد. این مقاله در صدد است تا با روش توصیفی و تحلیلی و کتابخانه ای به بررسی مصادیق تواضع در رفتار شهید رئیسی بپردازیم.

مفهوم شناسی

در کتاب فرهنگ فارسی جلد اول آمده است: تواضع در لغت به معنای فروتنی کردن، از جای خود برخاستن برای احترام دیگری (معین، ۱۳۸۱، ص ۸۱۷). تواضع فروتنی نمودن و خود را فرو نهادن (رامپوری، ۱۳۶۳، ص ۲۲۹). در کتاب فرهنگ قرآن جلد نهم آمده است: تواضع، به معنای تذلل و فروتنی کردن و در اصطلاح علم اخلاق، شکستگی و فروتنی نفس است، به گونه ای که برای خود هیچ گونه برتری و امتیازی بر دیگران قائل نبوده، در رفتار

و گفتار، دیگران را بزرگ و گرامی دارد (هاشمی رفسنجانی، ۱۳۸۵، ص ۶۱). «تواضع» از ماده «وضع» در اصل به معنی فرو نهادن است، این تعبیر در مورد زنان باردار که مولود خود را به دنیا می آورند به عنوان وضع حمل گفته می شود و در مورد خسارت و زیان کرد و کمبود تعبیر «وضیه» به کار می رود و هنگامی که به عنوان یک صفت اخلاقی گفته می شود مفهومی است که انسان خود را پایین تر از آنچه موقعیت اجتماعی او است قرار دهد. به عکس تکبر که مفهومی برتری جویی و قرار دادن خویشتن، برتر از موقعیت فردی و اجتماعی او است. (بیگی، ۱۳۸۹، ص ۷۱).

تواضع شهید رئیسی در مقابل ولایت

آیت الله رئیسی پیرو ولایت بود و سعی داشت فرمایشات رهبر معظم انقلاب را نقطه به نقطه اجرا کند. او با قلب و جانفش فرامین رهبری را اطاعت کرد. می توان گفت: متعهد و ولایت مدار بودن از ویژگی های رئیس جمهور شهید است. شهید آیت الله رئیسی به طور حقیقی تابع ولایت بود و دغدغه خدمت به مردم را داشت. یکی از زیبا ترین ویژگی های آیت الله رئیسی، تبعیت محض از ولایت فقیه بود حتی در بیان نظرات خود نیز صدا از رهبری بلند نکرد. فراتر از ولی امر حرکت نکرد.

۱-نگاهی به خصوصیت مثبت رئیس جمهور شهید در بیانات رهبر انقلاب اسلامی

یکی از مهم ترین خصوصیات آقای رئیسی مردمی بودن برای همه ما ها، برای دولت ها و رؤسای دولت ها، این باید الگو باشد. ایشان به مردم اعتنا می کرد، برای مردم احترام قائل بود، در بین مردم حضور پیدا می کرد، لمس می کرد حقایق را با حضور در میان مردم، حرفهای آنها را می شنید و نیازهای آنها را محور برنامه ریزی های خودش قرار می داد. برنامه ریزی ها و اقدام ها و کارها و شاخص هایی که مورد نظر ایشان بود، حل مشکلات مردم بود. البته مردمی بودن مقوله ی گسترده ای است و جلوه هایی دارد. یک جلوه رفتن میان مردم و شنیدن بی واسطه از مردم است؛ این حرکت بسیار خوب و مستحسنی که جناب آقای رئیسی انجام دادند که رفتند خوزستان در میان مردم، با مردم، از آنها شنیدند، با آنها حرف زدند. یک نکته ی دیگر در خصوصیات رئیس جمهور شهید «

منش اخلاقی ایشان بود؛ جداً متواضع بود، جداً بردبار بود اهل مدارا بود. به کسانی که به خود او بدی کرده بودند، با کرامت برخورد می کرد. همچنین یکی از توفیقات ایشان سفر های استانی بود: این خیلی حادثه درخشانی است. حادثه ی مهمی است. اینکه ۳۱ سفر در ۱۱ ماه انجام بگیرد، به سرتاسر کشور، نقاط محروم، دور افتاده، صحنه های کم نظیری اتفاق بیفتد و دیده بشود از همدلی صادقانه با مردم و نظارت میدانی به مسائل گوناگون مردم، خیلی چیز مهمی است (<https://www.isna.ir>)

دیدگاه تولیت حرم مطهر حضرت شاهچراغ در مورد تواضع شهید رئیسی در مقابل

ولایت

تولیت حرم مطهر ولایت مداری را از دیگر ویژگی های بارز رئیس جمهور فقید دانست و گفت: دیگر ویژگی ایشان که به وفور دیده شد، ولایت مداری به معنای واقعی کلمه است. یعنی تلاش می کرد که نه تنها فرمایشات صریح مقام معظم رهبری بلکه اگر احساس می کرد خواسته قلبی ایشان بر انجام کاری است، بدون بیان و در خواست، آن را انجام می داد. شهید رئیسی با تمام وجود تابع ولی فقیه بود (خبرگزاری تسنیم (<https://www.tasnimnews.com>).

در کتاب علم اخلاق جلد دوم در مورد تواضع آمده است: تواضع حالتی درونی است که نمی گذارد انسان خود را از دیگران برتر ببیند و به احترام و بزرگداشت دیگران می انجامد. تواضع و فروتنی در برابر دیگران موجب خشنودی خداوند است و در دنیا بزرگی و عزت می آورد، کسی که خویشتن را کوچک نمی شمارد و احساس ضعف و کمبود در برابر دیگران ندارد، می تواند برای خدا در برابر بندگان او فروتنی کند و کسی که معیار نیکی و بزرگی هر کس را نزدیکی به خداوند می داند، در برابر هر مؤمنی فروتن می شود و این فروتنی را مایه رفعت مقام خویش در نزد خداوند می شمارد. تواضع اگر ناشی از ایمان و برای بزرگداشت مؤمنان باشد برای رسیدن به هدف غایی انسان سودمند است. (فتحعلی خانی، ۱۳۷۹، ص ۲۰۶).

ائمة معصومین (علیهم السلام) با اینکه مقام های ارجمند داشتند و شایستگی مقامات بالا را داشتند، هرگز تکبر نکردند و در همه مجالس، ملاقات ها و گفت و گو ها و ... تواضع می کردند، آنان مانند افراد عادی به بازار می رفتند و لوازم زندگی را خود خریداری کرده،

مدیران، بیشتر تواضع و فروتنی داشته باشند، صفا و یکرنگی و هماهنگی و یکدلی بیشتری حاکم است. یکی از اصول مهم اخلاقی کارگزاران نظام اسلامی، تواضع و فروتنی است؛ زیرا کسی که در ساختار قدرت سیاسی قرار می گیرد که هم خود احساس توانمندی بیش تر کند و هم دیگران او را از مردم عادی مقتدر تر پندارند و اگر او در چنین شرایطی تواضع و فروتنی از خود نشان دهد، بسیار پسندیده خواهد بود. تواضع کارگزاران، دارای آثار بیرونی و درونی است.

الف) اثر درونی

نفس اماره به سوء همیشه انسان را به سوی خود خواهی و تکبر فرا می خواند، به خصوص که انسان قدرتی فراتر از دیگران پیدا می کند، مثل آن که هنگامی که فرد به عنوان یک کارگزار به یک مقام دولتی دست می یابد، زمینه فساد و گرفتار شدن به رذیله اخلاقی تکبر و خودخواهی فراهم تر است، چنانچه گفته شده قدرت فساد آور است. اگر کارگزاران سعی کنند با تواضع و فروتنی با مردم برخورد کنند و این روحیه را در خود با تمرین و تلاش تقویت نمایند، از دام تکبر و خود خواهی رها شده و قلب آنان از این آلودگی پالایش می یابد.

ب) اثر بیرونی

تواضع و فروتنی کارگزار، محبوبیت است؛ یعنی نتیجه تواضع او آن است که مردم نیز به حمایت از او برخاسته و با او همکاری خواهند نمود و او فردی محبوب و دوست داشتنی در بین مردم خواهد بود و نتیجه این محبوبیت و دلگرمی مردم، دوام و بقای دولت و شوکت او خواهد بود. امام خمینی (رحمه الله علیه) به موضوع این گونه می پردازد:

تو با تواضع دل مردم را فتح کن، دل که پیش تو آمد، آثار خود را ظاهر می کند، و اگر قلوب از تو برگشت، آثار آن بر خلاف مطلوب تو است. در باب منشأ پیدایش تواضع، امام بزرگوار می فرماید:

خدا خواهی، سعة صدر آورد و سعة صدر، تواضع و عزت نفس آورد. قرآن کریم در مورد رسول اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) می فرماید: به (برکت) رحمت الهی در برابر آنان [مردم] نرم و مهربان شدی و اگر خشن و سنگدل بودی، مردم از اطراف تو پراکنده می شدند، پس آن ها را ببخش و با آنان مشورت کن در کارها (

(<https://rasekhoon.net>)

نتیجه

تواضع در زندگی فردی و اجتماعی مصادیق بسیاری دارد؛ مانند استفاده از لباس و پوشش معمولی، انجام کارهای شخصی به دست خود و مقدم کردن دوستان در امور روزمره. امام صادق (علیه السلام) نیز در بیان مصادیق تواضع چنین فرمود: از مصادیق تواضع این است که انسان به پایین تر از جایگاهش راضی باشد و به دیگران سلام کند و بحث و جدل را ترک نماید، اگر چه حق با او باشد و دوست نداشته باشد که او را به تقوا و خدا ترسی بستانید. بسیار بجا و شایسته است که مسئولان و کارگزاران نظام اسلامی، زندگی پیشوایان خود را سر لوحه کار و اعمال و رفتارشان قرار دهند و سیره و روش آنان را در عمل پیاده کنند، تا بدین طریق هم فرهنگ و ارزش های اسلامی را به صحنه زندگی مردم بیاورند، هم ارزش

های انسانی و معنوی را در سازمان ها و نهادها و ادارات اسلامی حاکم سازند و هم بدین وسیله محبوبیت بیشتری در میان مردم پیدا کنند. محیطی که در آن مسئولین و مدیران، بیشتر تواضع و فروتنی داشته باشند، صفا و یکرنگی و هماهنگی و یکدلی بیشتری حاکم است. شهید آیت الله رئیسی مصداق و نمونه بارز خدمت به مردم بود و حرکت ها و فعالیت های جهادی و خدمات انقلاب ایشان الگویی برای جوانان در عرصه جهاد و خدمت به شمار می رفت. شهید آیت الله رئیسی در پیشگاه خدا اهل ذکر و دعا و در برابر مردم اهل تواضع و فروتنی بود. شهید رئیسی(ره) شخصیتی متواضع و مردمی بود و همواره در زمان مشکلات و حوادث در همه صحنه ها حضور میدانی داشت. شهید رئیسی (ره) تمام عمر را با اخلاق و دیانت و تواضع خدمت به مردم و انقلاب نمود و در این مسیر فردی خستگی ناپذیر بود.

منابع

- قرآن کریم
بیگی، روح الله، ارزشهای اجتماعی در قرآن، قم: اسوه، ۱۳۸۹.
- حر عاملی، محمد بن حسن، وسایل الشیعه، جلد پانزدهم، چاپ اول، قم: مؤسسه آل البيت (علیهم السلام) ۱۴۰۹.
- حکیمی، محمد رضا، الحیاه، ترجمه احمد آرام، جلد اول، تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۰.
- دیلمی، حسن بن محمد، إرشاد القلوب، مترجم علی سلگی، جلد اول، چاپ اول، قم: ناصر، ۱۳۷۶.
- رامپوری، محمد بن جلال الدین، غیاث اللغات، تهران: امیر کبیر، ۱۳۶۳.
- علیزاده، مهدی، اخلاق اسلامی مبانی و مفاهیم، قم: دفتر نشر معارف، ۱۳۸۹.
- فتحعلی خانی، محمد، علم اخلاق، جلد دوم، چاپ دوم، قم: مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی (صلی الله علیه و آله و سلم) ۱۳۷۹.
- کلینی، محمد بن یعقوب، أصول الکافی، مترجم محمد باقر کمره ای، جلد چهارم، چاپ سوم، قم: اسوه، ۱۳۷۵ (نرم افزار جامع الاحادیث).
- معین، محمد، فرهنگ فارسی، جلد اول، تهران: دبیر، ۱۳۸۱.
- مکارم شیرازی، ناصر، تفسیر نمونه، جلد پانزدهم، چاپ بیست و پنجم، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۶۲.
- مهدوی کنی، محمد رضا، اخلاق عملی، قم: مؤسسه فرهنگی ثقلین، ۱۳۸۲.
- نراقی، ملا احمد، معراج السعاده، چاپ نهم، قم: هجرت، ۱۳۷۸.
- ورام بن ابی فراس، مسعود بن عیسی، تنبیه الخواطر و نزهه النواظر، جلد دوم، چاپ اول، قم: مکتبه فقیه، ۱۴۱۰ (نرم افزار جامع الاحادیث).
- هاشمی رفسنجانی، علی اکبر، فرهنگ قرآن، جلد نهم، چاپ دوم، قم: مؤسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۵.

<https://wiki.ahlolbait.com>

<https://www.isna.ir>

<https://www.tasnimnews.com>

<https://www.khabarnline.ir>
<https://farsnews.ir>
<https://basignews.ir>
<https://www.gavanonline.ir>
<https://donya-e-eqtesad.com>
<https://irna.ir>
<https://www.mehrnews.com>
<https://www.mehrnews.com>
<https://www.isna.ir>
<https://fa.wikifeqh.ir>
<https://rasekhoon.net>